

Де єпископ – там і Церква

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

6 ЛИСТОПАДА 2019

«*Ubi episcopus, ibi Ecclesia*» – ці слова, які традиція приписує святому Ігнатієві Антіохійському, влучно передають канонічний погляд на статус єпископа. Адже право через систему знаків описує реальність, і єпископська кафедра – це той знак, який дозволяє напевно знати, що на цій території люд об'єднаний у спільноту вірних Христові й утворює помісну Церкву.

Фра Анджеліко, Святі Франциск Ассізький та невідомий єпископ

Про порядок

Люди XXI століття балувані – широкий спектр політичних доктрин і демократичних здобутків привчив їх до тези про поділ влади. Її сприймають як непорушну аксіому: мовляв, влада має бути не зосереджена в одних руках, а розділена між різними інституціями.

Церква ж підходить до цієї справи по-іншому. З погляду канонічного права влада-*potestas* у всій повноті належить місцевому дієцезіальному єпископу. Кодекс канонічного права 1983 року пояснює, що єпископ має «всю ординарну, власну й безпосередню владу (*potestas*), необхідну для виконання його душпастирського служіння, крім тих аспектів, які правом або декретом Верховного Понтифіка застережені за найвищою або за іншою владою (*auctoritati*) Церкви» (канон 381).

Отже, повнота єпископської влади спрямована на виконання місії, яка продовжує старання апостолів у ширенні Благої Звістки: бути наставниками у віровченні, священниками святого Божого культу та служителями управління (пор. канон 375). Силою самого свячення єпископ отримує три служіння: святительське (*munus sanctificandi*), учительське (*munus docendi*) й урядове (*munus regendi*).

Цікаво придивитися до наведеного в каноні 383 переліку осіб, які належать до юрисдикції дієцезіального єпископа. Перша група доволі очевидна: це всі «Христові вірні, доручені його опіці, незалежно від віку, стану чи національності – як ті, що постійно мешкають на його території, так і ті, що перебувають там тимчасово». Згадка ж про тих, «хто відпав від релігійного життя», про «братів, які не перебувають у повному сопричасті з Католицькою Церквою», та про «неохрещених, аби тих осяяла любов Христова, свідком якої єпископ має бути перед обличчям усіх», змушує ще раз самому собі нагадати: католицька каноністика дбайливо обіймає всіх. Вселенська Церква тому й вселенська, що всі для неї католики: хтось – актуальний, хтось – майбутній, а хтось – на жаль, колишній. Осягнувши цей принцип, легше зрозуміти суть екуменічного й міжрелігійного діалогів, провадити які Церква доручає насамперед дієцезіальним єпископам.

До завдань дієцезіального єпископа належить згідно з нормами права (*ad normam iuris*) урядувати дорученою йому партикулярною Церквою через законодавчу, виконавчу й судову влади. Законодавчу владу єпископ вершить особисто, виконавчу – або особисто, або через генеральних чи єпископських вікаріїв, судову – або особисто, або через судового вікарія. Отож, як носій повноти влади, єпископ стає вартовим упорядкованості (*ordo*) у ввіреній йому дієцезії, тому його й називають ординарієм.

Єпископи бувають різні

У партикулярних Церквах, окрім ординарія, може служити також єпископ-помічник. Проте офіційне найменування єпископа за містом, де розташована його кафедра, зарезервоване саме для ординарії: коли ми чуємо, наприклад, про єпископа Кам'янець-Подільської дієцезії, то йдеться про тамтешнього ординарія Леона Дубравського й ні про кого іншого. У цьому випадку титулатура збігається з фактичним територіальним центром єпископської резиденції.

Для помічників діє інший звичай, витоки якого лежать іще в VII–VIII століттях, коли стародавні християнські центри опинилися на територіях, підконтрольних сповідникам ісламу, і поступово втрачали вагу й вірних. Урешті-решт поставало питання про зникнення таких дієцезій. Утім, якщо вони й зникали де-факто, Святий Престол надалі номінував для них очільників, зберігаючи церковну структуру де-юре. З одного боку, це дозволяло показати ставлення Петрового престолу до юридичного боку справи: анексію християнських територій як не визнавали, так і досі не визнають. А з іншого, виникала проблема: титул у номінованого на колишню католицьку кафедру єпископа був, а от самої кафедри не було, тож доводилося чекати на повернення до історичної резиденції або в Римі, або в якійсь із чинних дієцезій.

**Як носій повноти влади, єпископ стає вартовим
упорядкованості (*ordo*) у ввіреній йому дієцезії, тому
його й називають ординарієм.**

У XIV столітті питання титулярних єпископів остаточно розв'язав папа Климент V. Він канонічно визнав цю ситуацію та, по суті, вдосконалив інститут єпископів-помічників, спираючись на практику титулярних кафедр. Раніше єпископ спочатку отримував титул, а потім – призначення при дієцезіальному єпископові чи при Святому Престолі, де допомагав вершити місію Церкви. Після реформи Климента V послідовність змінилася: коли виникає потреба в єпископі-помічнику, запит про це спрямовують до Рима, де з переліку вакантних титулярних кафедр папська курія вибирає одну й надає її титул номінантові. Формально це означає всі права та владні повноваження єпископа щодо стародавньої кафедри – теоретично, якби він опинився на відповідній території, то міг би взятися за вершіння влади. Може, щоправда, статися, що серед тамтешнього люду вже не трапиться жоднісінького католика; утім, це аж ніяк не актуальне питання, цікаве хіба що каноністам.

В окремих випадках канонічне право вирізняє ще й статус єпископа-коад'ютора. Цікавий він тим, що тільки коад'ютор має право автоматично (ясна справа, що з дотриманням норм права) успадкувати кафедру у разі *sede vacante*. Це свого роду «спадкоємець трону», якого заздалегідь призначив Святий Престол.

Про єпископів і чернечі ордени

Окрема канонічна проблема – це ситуація, коли єпископом стає член інституту богопосвячених осіб, тобто чернець. Річ у тім, що, складаючи обітницю, чернець зобов'язується виконувати три євангельські ради: чистоти, вбогості й послуху. Після вічних обітниць його остаточно всиновлює сім'я (*familia*) згромадження. Кандидат особисто, добровільно, свідомо й аж до кінця життя віддає себе під владу отця сім'ї (*potestas patris familias*) – настоятеля. Відтепер він у статусі сина цілковито належить сім'ї й діє не від власного імені, а від імені отця; він певною мірою обмежений у право- та дієздатності та підвладний і підсудний отцеві, чиї постанови набувають для сина статусу законів.

Ставши ж єпископом, особа сама стає отцем сім'ї, якою є дієцезія. Виникає правова колізія: особа не може одночасно бути повновладним отцем дієцезіального сімейства й підвладним сином інституту богопосвячених осіб.

Канонічне право розв'язує цю проблему так. Ченця, який став єпископом, і далі зобов'язує вічна обітниця послуху, але відтепер він підкорюється тільки Папі Римському. За ним зберігається членство в згромадженні – саме цим можна пояснити звичай єпископів залишати при імені аббревіатури, що позначають належність до спільноти (у випадку сучасних латинських єпископів України це, наприклад, облатська OMI, францисканська OFM чи салезіанська SDB). Але відтепер він не несе чернечих зобов'язань, несумісних зі своїм новим статусом, і може сам судити про це (канон 705).

Наслідками нового статусу стають також майнові права й обов'язки. Канон 706 детально тлумачить, у якому порядку й на чие благо єпископ керує майном, використовує й набуває його.

Після відставки єпископ-ченець може обрати для проживання як монастир свого згромадження, так і будь-яке інше місце, хіба що Святий Престол виразно постановить про інше. Питання ж грошового забезпечення висушеного єпископа-ченця вписані в загальну логіку Кодексу канонічного права щодо єпископів у відставці. Вони були отцями сім'ї для

дієцезій, тож логічно, що обов'язок гідно утримувати їх покладений саме на ці сім'ї (див. канони 402 і 707). Утім, відповідний інститут богосвяченого життя може (але не мусить) висловити бажання забезпечити утримання вислуженого єпископа, і церковне право в такому разі не заперечує.

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

6 ЛИСТОПАДА 2019

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**